

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2022. – Т. 46. – С. 35-41
DOI: 10.31861/mhpi2022.46.35-41

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2022. – Volume. 46. – pp. 35-41
DOI: 10.31861/mhpi2022.46.35-41

УДК 327(100):355.48(470.477)

© Сергій Федуняк ¹

Російсько-українська війна як чинник переформатування постбіполярної міжнародної системи

У статті аналізується вплив російсько-української війни на процеси, що відбуваються в постбіполярній системі міжнародних відносин, зокрема, характер і особливості системи міжнародних відносин, що сформувалася після завершення холодної війни та основні процеси у ній, а також взаємовплив російсько-української війни та процесів трансформації міжнародної системи. Після завершення «холодної війни» система міжнародних відносин сформувалася у вигляді моделі гегемонічної багатополарної стабільності при відсутності, з одного боку, договірної бази, яка б відображала нову конфігурацію сил, а також політичної волі західних еліт до підтримання миру і стабільності на основі ліберальних цінностей. Наслідком цього стало зростання реваншистських настроїв у правлячого класу РФ, що зрештою вилилося у повномасштабну військову агресію в Україні. Російсько-українська війна справляє вплив на всі структурні виміри міжнародної системи: конфігурацію співвідношення сил, ієрархію акторів, ступінь гомогенності/гетерогенності та внутрішній режим. Одним із вагомих і помітних наслідків впливу повномасштабного вторгнення Російської Федерації на *конфігурацію співвідношення сил* стали консолідація і більш чітке самовизначення держав на користь того чи іншого центру сили, що призводить до зміни силових потенціалів внаслідок перерозподілу ресурсів. Російсько-українська війна не справляє прямого і безпосереднього впливу на *ієрархію акторів* у міжнародній системі, оскільки зміни в ієрархії є наслідком сукупності більш вагомих і багатопланових процесів. Водночас вона створила поле для підтвердження і зміцнення статусу провідних держав. Ще одним наслідком впливу війни на міжнародну систему стало зростання *ступеня гетерогенності* і, до певної міри, наростання ідеологічної конфронтації на рівні цивілізацій. Також війна нанесла потужний удар по *внутрішньому режиму* системи, зробивши його ще менш стійким і надійним. Все це призвело до різноспрямованого впливу на систему міжнародних відносин. З одного боку, фактично завершила своє існування слабка і нестабільна пост-біполярна модель, що посилює рівень загроз і викликів глобальній та регіональній безпеці. З іншого боку – розпочався процес створення нової моделі на основі нового балансу сил та інтересів провідних світових акторів.

Ключові слова: війна, Росія, Україна, міжнародна система.

Russia-Ukraine War as a Factor of Reformatting of Post-Bipolar International System

The article analyses the influence of Russia-Ukraine war on the post-cold war international system especially the character and specific of the system that appeared since the beginning of the 1990s as well as mutual impact of Russian-Ukrainian war and transformation systemic processes. After the end of the cold war, the international system has created the model of hegemonic bipolar stability with its two basic features. On the one hand, it is a lack of legal foundation on the basis of new power configuration and on the other – the deficit of political will within Western elites concerning the support of peace and liberal values. As a result, the rise of neo-imperialist and revanchist moods in the Russian ruling class transformed into wide-scale war against Ukraine. This war has impact on all structural

¹ Доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: s.fedunyak@chnu.edu.ua; <http://orcid.org/0000-0001-7021-7641>.

elements of the international system: balance of power configuration, actor's hierarchy, degree of homogeneity/heterogeneity and internal regime. Consolidation and stricter self-definition in favor of a certain power center that caused to the change in power potentials within the international system is one of the most visible consequences of Russian invasion. The war doesn't have direct influence on the actor's hierarchy in the system as soon as all these changes within hierarchy are the results of more general processes. At the same time, it has created the space for proof and confirmation of major actor's status. The rise of the degree of heterogeneity and, to a certain extent, increase of ideological confrontation at a civilization level has been one more impact of the war. Also Russia-Ukraine war has stricken a blow at the system's internal regime making it less stable and reliable. All above-mentioned consequences caused to multi-dimensional processes within the system. On the one hand, the weak and unstable post-bipolar model has come to its end. And on the other hand, the process of the new model creation based on the new balance of power and interests of major world players has started.

Keywords: war, Russia, Ukraine, international system.

Постановка проблеми та її значення. Історичний досвід, зокрема, попереднього століття засвідчує наявність помітного, а часом і вирішального впливу військових конфліктів на розвиток системи міжнародних відносин. Перша і друга світові війни стали провідними чинниками системної трансформації, фіксуючи зміни в її структурі, а також ієрархії провідних акторів. Відсутність глобального військового конфлікту при переході до пост біполярного світу на рубежі 80-90-х рр. породжувало надію на злам традиційного алгоритму. Проте російська агресія в Україні, на жаль, підтвердила правило, оскільки вона запустила механізм переходу двостороннього регіонального військового конфлікту у зіткнення провідних держав, що при наявності зброї масового ураження ставитиме під загрозу існування людської цивілізації.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Зважаючи на новизну проблематики, роль і місце російсько-української війни в міжнародних процесах лише розпочинають ставати сферою зацікавленості вітчизняних дослідників. Насамперед, варто згадати колективну монографію Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, де висвітлюється вплив війни на світовий порядок². Також міжнародні наслідки російсько-української війни аналізується в роботі Г.Перепелиці³. Сюди можна додати і низку робіт автора, в яких аналізуються різноманітні безпекові процеси глобального і регіонального характеру в контексті російсько-українського збройного конфлікту⁴. Серед останніх досліджень варто відзначити роботу відомих українських експертів у сфері безпеки В.Горбуліна і В.Бадрака, в якій аналізуються передумови російської агресії та її уроки для України і світу⁵.

Формулювання мети та завдання статті. Мета даної статті - проаналізувати вплив російсько-української війни на процеси, що відбуваються в пост біполярній системі міжнародних відносин. Для її реалізації поставлені наступні завдання: виявити характер системи міжнародних відносин, що сформувалася після завершення холодної війни та основні процеси у ній, а також проаналізувати взаємовплив російсько-української війни та процесів трансформації міжнародної системи.

Виклад основного матеріалу. Основним проявом структурних змін в системі міжнародних відносин став перехід від біполярності, в основі якої лежав баланс сил та інтересів двох

² *Світова гібридна війна: український фронт: монографія.* (2017). За заг.ред. В.П.Горбуліна. Харків, Фоліо, 496 с.

³ Перепелиця Г.М. (2015). *Україна-Росія: війна в умовах співіснування.* Київ, Видавничий дім «Стилос», 880 с.

⁴ Fedunyak S. (2015). The Ukrainian Revolution in International Context. Victor Stepanenko & Yaroslav Pylinskyi (eds) *Ukraine After the Euromaidan: Challenges and Hopes.* Bern-Berlin-Bruxelles, Peter Lang, 2015, 97-104; Федуняк С. (2007) Західна імперія на початку ХХІ століття: від ідеї до втілення. *Буковинський журнал*, (2-3), 96-103; Федуняк С. (2015). Україна і країни СНД. *Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети* / За ред. Г. М. Перепелиці, О. В. Потехіна. Київ, ВД «Стилос», 265-278; Федуняк С. (2018). Стратегічне партнерство пострадянських країн. *Стратегічне партнерство у міжнародних відносинах. Монографія.* Київ, Вадекс, 2018, 443-464; Федуняк С. (2019). Субрегіональні проекти в контексті розвитку Східного партнерства ЄС. *Історико-політичні проблеми сучасного світу. Збірник наукових статей.* Чернівці: Чернівецький національний університет. Т.40, 76-82.

⁵ Горбулін В., Бадрак В. (2022). *Над прірвою: 200 днів російської війни.* Київ, Брайт Букс, 275 с.

наддержав, до гегемонічної багатопольярної стабільності. Остання спирається, насамперед, на домінування Сполучених Штатів Америки, а також на вже діючі (ООН) та новостворювані інститути («велика сімка», «велика двадцятка» тощо), в основі діяльності яких покладено консенсус впливових держав щодо основних засад світового порядку. Така згода стала наслідком формування певної ієрархічно-силової конфігурації, або іншими словами, балансу сил та визнанням його з боку безпосередніх учасників. На початку 90-х провідні держави світу фактично визнали глобальне домінування США за умови, що Вашингтон візьме на себе обтяжливі та витратні функції світового жандарма⁶. Водночас, на регіональному і субрегіональному рівнях інші держави зберігали свій традиційний військово-політичний вплив, фактично несучи відповідальність за стабільність і безпеку у підконтрольному регіоні. Тут насамперед варто згадати відповідну діяльність Франції у Субсахарській Африці і, особливо, Російської Федерації на пострадянському просторі. В останньому випадку, Росія фактично без дотримання належної процедури отримала місце Радянського Союзу в ООН та постійного члена Ради Безпеки цієї організації. Також на неї як на найпотужнішого спадкоємця СРСР було покладено місію підтримання миру і стабільності в регіоні Нових незалежних держав.

Проте новий світовий порядок виявився нестійким через постійні спроби зміни силових параметрів його суб'єктів, тому вже на початку XXI століття спостерігалися активні спроби його перегляду. Наймасштабніша криза міжнародної системи безпеки стала наслідком того, що одна із ключових держав – Російська Федерація «відкрито пішла на порушення міжнародного права та загальних принципів світового порядку»⁷. Її виявами стали невідповідність нинішньої та незрозумілість засад нової системи міжнародної безпеки, розмивання угод в галузі стратегічної стабільності, а також послаблення ролі міжнародних безпекових інститутів тощо⁸.

З метою виявлення особливостей трансформації міжнародної системи з часу завершення холодної війни і до початку російської агресії потрібно подивитись на зміну її *структурних вимірів*⁹. Насамперед звернемо увагу на *конфігурацію співвідношення сил* в системі, що визначає межі системи, поділ сил між різними її елементами, відображає існування центрів сили і залежить від кількості головних акторів та характеру відносин між ними. За останні десятиліття внаслідок зникнення радянського полюсу сили Захід, насамперед Сполучені Штати, розширив свій вплив на систему за рахунок територіальної і політико-економічної експансії в Центральній-Східній Європі. Російська Федерація не змогла утримати статус глобальної держави, перетворившись на регіонального лідера. Натомість Китай все більше демонструє риси глобальної наддержави. Взаємовідносини між основними акторами швидше визначаються інституціональною та процедурною інерцією попереднього періоду розвитку міжнародної системи, ніж набірками останніх десятиліть.

Аналізуючи *ієрархію акторів*, звернемо увагу на поступове формування біполярності в системі у вигляді «добирання» статусу наддержави з боку КНР за рахунок прискореного розвитку економічної компоненти, а звідси й військової потуги, що починає поступово виходити за рівень регіону. Відносно новою рисою зовнішньої політики Китаю стала більш чітко сформована політична експансія, що вже не являється виключно похідною від внутрішніх соціально-економічних потреб. Китайська геополітика поступово набуває традиційних рис контролю над простором, про що засвідчує військово-політична активність Пекіну а Південно-Китайському морі та навколо Тайваню. У свою чергу, Сполучені Штати зберігають домінуючі позиції в системі і намагаються здійснювати заходи «стримування» щодо китайської активності.

Стосовно наступного структурного виміру системи – *ступеню гомогенності/ гетерогенності*, то варто зауважити, що тут спостерігалися різноспрямовані тенденції. У перший час після краху радянського блоку і комуністичної ідеології в 90-х рр. спостерігався прискорений процес розповсюдження демократії в світі, що сприяло більш гомогенному характеру

⁶ Після подій 11 вересня 2001 року в науковій і частково суспільній дискусії було активовано дискурс про позитивну «імперськість» Заходу і Сполучених Штатів зокрема. Див. наприклад: Федуняк С. (2007). Західна імперія на початку XXI століття: від ідеї до втілення. *Буковинський журнал*, (2-3), 96-103.

⁷ *Світова гібридна війна: український фронт: монографія*. (2017). За заг.ред. В.П.Горбуліна. Харків, Фоліо, с. 446.

⁸ Там само, с. 446.

⁹ Детальніше див.: Фесенко М. (2011). Структурно-функціональні закономірності та особливості розвитку міжнародної системи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 103 (Частина I)*, 108-119.

міжнародної системи. Проте згодом кризові прояви західних суспільств, а саме деяке знецінення демократичних цінностей і розповсюдження популізму, а також зростання впливу КНР з його авторитарною моделлю суспільного розвитку поступово гальмували демократизацію. Пекін поступово почав збирати навколо себе держави, що не сприйняли і не прийняли традиційні ліберальні цінності.

В серйозній кризі знаходився і *внутрішній режим* системи, тобто, сукупність формальних і неформальних принципів та угод, норм і процедур прийняття рішень, до якого приводить конфігурація співвідношення сил. Завершення «холодної війни» не залишило формальних всеохоплюючих угод по функціонуванню системи, як це було у попередні періоди. Крім того, в умовах нової міжнародної системи виявилось малоефективним функціонування базових міжнародних інститутів, насамперед ООН і ОБСЄ. Система безпеки на глобальному і подекуди регіональному рівнях продовжувала діяти як у благословенні часи американської «військової парасольки», ігноруючи нові загрози і виклики. Спроби укласти засадничі угоди між провідними гравцями зазнали невдачі. В цьому контексті варто згадати так званий «план Медведєва» 2009 року і пропозиції Путіна країнам НАТО 2021 року¹⁰, які цілком закономірно були сприйняті партнерами в якості ширми для приховання нео-імперської експансії.

Російська військова агресія в Україні, яка розпочалася в лютому 2014 року, фактично завершила пост біполярний період розвитку системи міжнародних відносин, що відзначався відносною слабкістю і неідеальністю безпекових інструментів і механізмів. Розглянемо, яким чином російсько-українська війна впливає на зміну вищезазначених структурних вимірів міжнародної системи.

Одним із вагомих і помітних наслідків впливу повномасштабного вторгнення Російської Федерації на *конфігурацію співвідношення сил* стали консолідація і більш чітке самовизначення держав на користь того чи іншого центру сили, що призводить до зміни силових потенціалів внаслідок перерозподілу ресурсів. Досить чітко ці процеси проявляються у так званий «російській сфері впливу». Збройний напад РФ на Україну, а також прояви з її боку нео-імперської риторики та спроби формулювання на її основі відповідної політики, породили страх серед держав пострадянського простору з приводу можливості втрати суверенітету і територіальної цілісності. Практично ще з 2014 року держави-члени СНД відмовились на політичному рівні підтримати агресію Москву та не визнали анексію частини української території¹¹. Спроби російського керівництва після 24 лютого 2022 року інтернаціоналізувати агресію через задіяння механізмів Організації договору колективної безпеки (ОДКБ) також виявились безуспішними¹². Невдачі російської армії, а також демонстрація неефективності російських озброєнь та «радянської» структурної побудови ЗС РФ змушують країни колишнього СРСР шукати нових партнерів. Про це, наприклад, свідчить більш активна роль Туреччини у врегулюванні карабаського конфлікту і, ширше, вірмено-азербайджанських відносин. Розширюються можливості для реалізації турецьких геополітичних проєктів і у Центральній Азії, оскільки внаслідок західних санкцій зменшилася ресурсна база Росії для поширення впливу у регіоні. Таким чином, потенціал, а значить і вплив Російської Федерації в якості полюсу сили в міжнародній системі знижується.

Водночас, відбувається нарощування потенціалу Заходу насамперед внаслідок фактичного приєднання України. Мова йде про військово-політичний компонент: зараз Збройні сили України є однією з найпотужніших армій світу, що унеможливує російське вторгнення у Центральну і Західну Європу на тлі відносної військової невідповідності і відсутності політичної

¹⁰ *Проект Договора о европейской безопасности. 30 ноября 2009 года.* Режим доступу: <https://russischebotschaft.ru/ru/2009/11/30/proekt-dogovora-o-evropejskoj-bezopa/> [14 листопада 2022 року]; *Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о гарантиях безопасности. 17 декабря 2021 года.* Режим доступу: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/ [14 листопада 2022 року].

¹¹ Див.: Федуняк С. (2015). Україна і країни СНД. *Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*. За ред. Г. М. Перепелиці, О. В. Потехіна. Київ, ВД «Стилос», 265-278.

¹² Див.: Орлова В. *Саміт ОДКБ продемонстрував ізоляцію Путіна навіть серед сусідів, війну підтримала лише Білорусь* – NYT. Укрінформ. 16 травня 2022 року. Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/samit-odkb-prodemonstruvav-izolyaciyu-putina-navit-sered-susidiv-viynu-pidtrimala-lishe-bilorus-nyt-novini-ukrajina-11828979.html> [14 листопада 2022 року].

волі західних еліт. Український опір агресії дає можливість західним державам привести власні безпекові інструменти і механізми у відповідність до існуючих загроз.

Російсько-українська війна не має прямого і безпосереднього впливу на *ієрархію акторів* у міжнародній системі, оскільки зміни в ієрархії є наслідком сукупності більш вагомих і багатопланових процесів. Водночас вона створила поле для підтвердження і зміцнення статусу провідних держав. Зокрема, активність в «українському питанні» підняла значимість Великої Британії в очах партнерів і громадськості, оскільки після виходу з ЄС Об'єднаному Королівству було надзвичайно важливо перепідтвердити свій авторитет впливової європейської держави. З іншого боку, війна об'єктивно понизила статус Російської Федерації, наблизивши його до рівня держави-парії і джерела тероризму¹³.

Також російсько-українська війна стала елементом стратегії відносин Заходу і Китаю, в якій РФ і Україна розглядаються в якості інструментів реалізації політики – відповідно китайської експансії та західного стримування. Варто також додати, що антиросійські санкції прискорили процес створення безвуглецевої економіки, що тягне за собою зміни в геополітиці окремих регіонів внаслідок зміни статусу регіональних гравців-акторів міжнародної системи.

Ще одним наслідком впливу війни на міжнародну систему стало зростання *ступеня гетерогенності*. У порівнянні з першими десятиліттями після холодної війни, коли система поступово набувала однорідного характеру завдяки зусиллям США і Заходу по формуванню світового економічного і політичного простору на засадах демократії і ринку, останнє десятиліття засвідчило зростання розбіжностей і конфронтації в системі внаслідок активізації і активної експансії незахідних недемократичних суспільних моделей з одного боку, та кризи і, місцями, відступу демократії з іншого. Вакуум, що виник внаслідок краху радянського комунізму, виявився заповненим схожими за змістом ідеологіями і практиками. Центрами цих альтернатив став ісламський світ і, особливо, Китай.

Таким чином, світ до певної міри повернувся в епоху ідеологічної конфронтації періоду холодної війни і, що призвело, за визначенням тоді міністра закордонних справ Лізи Трасс, до повернення геополітики¹⁴. Війна нанесла потужний удар по *внутрішньому режиму* системи, зробивши його ще менш стійким і надійним. Це сталося внаслідок відмови РФ від дотримання базових принципів і норм міжнародного права через порушення багато і двосторонніх угод, зокрема, Статуту ООН, Заключного Акту НБСЄ, Будапештського меморандуму 1994 року і російсько-українського базового договору від 1997 року. Все це посилюється нездатністю провідних міжнародних інститутів безпеки, насамперед, ООН, вплинути на агресора, оскільки відсутній механізм покарання постійного члена Ради Безпеки за порушення статутних норм.

Наслідком такої ситуації стало розгортання дискусії стосовно оновлення механізмів та інструментів реалізації Організацією своїх базових статутних функцій по підтриманню міжнародного миру і безпеки із врахуванням реалій. Більш успішно цей процес було реалізовано в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) через прийняття нової більш адекватної Стратегії, в якій враховано загрозу російського реваншизму та китайського експансіонізму¹⁵.

Ще одним доволі небезпечним результатом російської агресії стало розмивання принципу нерозповсюдження ядерної зброї. На рівні провідних ядерних держав відповідні механізми ще працюють, водночас серед держав-паріїв (Ірану і КНДР) та ряду інших держав зростають зусилля отримати цю зброю масового ураження як гарантію захисту від зовнішнього вторгнення з боку ядерних держав та захисту суверенітету і територіальної цілісності.

Висновки. Після завершення «холодної війни» система міжнародних відносин сформувалася у вигляді моделі *гегемонічної багатополарної стабільності* при відсутності, з одного боку, договірної бази, яка б відображала нову конфігурацію сил, а також політичної волі західних еліт до підтримання миру і стабільності на основі ліберальних цінностей. Наслідком цього ста-

¹³ Європарламент визнав Росію державою-спонсором тероризму. Що це значить. BBC News. Україна. 23 листопада 2022. Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-630830807.amp> [26.11.22].

¹⁴ Повернення геополітики: Промова Міністра закордонних справ Великої Британії на Великодньому Обіді Лорда-Мера 2022 року у Менсон Хауз. 27 квітня 2022 року. Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-mansion-house-speech-at-the-lord-mayors-easter-banquet-the-return-of-geopolitics.uk> [12 листопада 2022 року].

¹⁵ Див.: 2022 NATO Strategic Concept. Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf [14 листопада 2022 року].

ло зростання реваншистських настроїв у правлячого класу РФ, що зрештою вилилося у повномасштабну військову агресію в Україні. Це призвело до різноспрямованого впливу на систему міжнародних відносин. З одного боку, фактично завершила своє існування слабка і нестабільна постбіполярна модель, що посилює рівень загроз і викликів глобальній та регіональній безпеці. З іншого боку – розпочався процес створення нової моделі на основі нового балансу сил та інтересів провідних світових акторів.

Список джерел

1. Горбулін В., Бадрак В. (2022) *Над прірвою: 200 днів російської війни*. Київ, Брайт Букс. 275 с.
2. Горбулін В.П. (ред.) (2017). *Світова гібридна війна: український фронт*. Харків, Фоліо, 496 с.
3. *Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о гарантиях безопасности. 17 декабря 2021 года*. Режим доступу: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/ [14 листопада 2022 року].
4. *Європарламент визнав Росію державою-спонсором тероризму. Що це значить*. BBC News Україна. 23 листопада 2022. Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-630830807.amp> [26 листопада 2022 року].
5. Орлова В. *Саміт ОДКБ продемонстрував ізоляцію Путіна навіть серед сусідів, війну підтримала лише Білорусь*. NYT. Укрінформ. 16 травня 2022 року. Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/samit-odkb-prodemonstruvav-izolyaciyu-putina-navit-sered-susidiv-viynu-pidtrimala-lishe-bilorus-nyt-novini-ukrajina-11828979.html> [14 листопада 2022 року].
6. Перепелиця Г.М. (2015). *Україна-Росія: війна в умовах співіснування*. Київ, Видавничий дім «Стилос», 880 с.
7. *Повернення геополітики: Промова Міністра закордонних справ Великої Британії на Великодньому Обіді Лорда-Мера 2022 року у Менсон Хауз. 27 квітня 2022 року*. Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-mansion-house-speech-at-the-lord-mayors-easter-banquet-the-return-of-geopolitics.uk> [12 листопада 2022 року].
8. *Проект Договора о европейской безопасности. 30 ноября 2009 года*. Режим доступу: <https://russische-botschaft.ru/ru/2009/11/30/proekt-dogovora-o-evropejskojj-bezopa/> [14 листопада 2022 року].
9. Федуняк С. (2007) Західна імперія на початку ХХІ століття: від ідеї до втілення. *Буковинський журнал*, (2-3), 96-103.
10. Федуняк С. (2015). Україна і країни СНД. *Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети* / За ред. Г. М. Перепелиці, О. В. Потехіна. Київ, ВД «Стилос», 265-278.
11. Федуняк С. (2018). Стратегічне партнерство пострадянських країн. *Стратегічне партнерство у міжнародних відносинах*. Київ, Вадекс, 443-464.
12. Федуняк С. (2019). Субрегіональні проекти в контексті розвитку Східного партнерства ЄС. *Історико-політичні проблеми сучасного світу. Збірник наукових статей*. Чернівці: Чернівецький національний університет. Т.40, 76-82.
13. Фесенко М. (2011). Структурно-функціональні закономірності та особливості розвитку міжнародної системи // *Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 103 (Частина I)*, 108-119.
14. 2022 *NATO Strategic Concept*. Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf [14 листопада 2022 року].
15. Fedunyak S. (2015). The Ukrainian Revolution in International Context in: Victor Stepanenko & Yaroslav Pylynskyi (eds) *Ukraine After the Euromaidan: Challenges and Hopes*. Bern-Berlin-Bruxelles, Peter Lang, 2015, 97-104.

References

1. Horbulin V., Badrak V. (2022) *Nad prirvoiu: 200 dnev rosiiskoi viiny*. Kyiv, Brait Books, 275 s.
2. Horbulin V.P. (red.) (2017). *Svitova hibrydna viina: ukrains'kui front: monohrafiia*. Harkiv, Folio, 496 s.
3. *Dogovor mezhdru Rossiiskoi Federatsiei I Soiedinnionnymi Shtatami Ameriki o garantiakh bezopasnosti. 17 dekabria 2021 goda*. Rezhym dostupu: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/ [14 lystopada 2022 roku].
4. *Evroparlament vyznav Rossiuu derzhavoiu-sponsorom teroryzmu. Shcho tse znachyt'*. BBC News Ukraine. 23 lystopada 2022. Rezhym dostupu: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-630830807.amp> [26 lystopada 2022 roku].
5. Orlova V. Samit ODKB prodemonstruvav iziliatsiu Putina navit' sered susidiv, viinu pidtry-mala lyshe Bilorus' NYT. Ukrinform. 16 travnia 2022 roku. Rezhym dostupu: <https://www.unian.ua/politics/samit-odkb-prodemonstruvav-izolyaciyu-putina-navit-sered-susidiv-viynu-pidtrimala-lishe-bilorus-nyt-novini-ukrajina-11828979.html> [14 lystopada 2022 roku].
6. Perepelytsia H.M. (2015). *YUkraina-Rosia-viina v umovakh spivisnuvannia* Kyiv, Vydavnychiy dim "Stylos", 880 s.
7. *Povernennia geopolityky: Promova Ministra zakordonnykh sprav Velykoi Brytanii na Velykodennomu Obidi Lorda-Mera u Menson-Haus. 27 kvitnia 2022 roku*. Rezhym dostupu: <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-mansion-house-speech-at-the-lord-mayors-easter-banquet-the-return-of-geopolitics.uk> [12 lystopada 2022 roku].
8. *Proekt Dogovora o evropeiskoi bezopasnosti. 30 noiabria 2009 goda*. Rezhym dostupu: <https://russische-botschaft.ru/ru/2009/11/30/proekt-dogovora-o-evropejskojj-bezopa/> [14 lystopada 2022 roku].
9. Feduniak S. (2007) Zakhidna imperia na pochatku XXI stolittia: vid idei do vtilennia. *Bukovyns'kiy Zhurnal*, (2-3), 96-103.
10. Feduniak S. (2015). Ukraina i krainy SND. *Zovnishnia polityka Ukrainy -2014: strastehichni otsinky, proghnozy ta priorytety*. Za red. H.M.Perepelytsi, O.V.Potiekhina Kyiv, VD "Stylos", 265-278.
11. Feduniak S. (2018). Stratehichne partnerstvo postradians'kykh krain. *Stratehichne partnerstvo u mizhnarodnykh vidnosynakh*. Kyiv, Vadeks, 443-464.
12. Fedunyak S. (2019). Subrehional'ni proekty v konteksti rozvytku Skhidnoho partnerstva ES. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu. Zbirnyk naukovykh statei*. Chernivtsi: chernivets'kyi natsional'nyy universytet. T.40, 76-82.
13. Fesenko M. (2011). Strukturno-funktsional'ni zakonomirnosti ta osoblyvosti rozvytku mizhnarodnoi systemy. *Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Vypusk 103 (Chastyna I)*, 108-119.
14. *2022 NATO Strategic Concept*. Rezhym dostupu: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf [14 lystopada 2022 roku].
15. Fedunyak (2015). The Ukrainian Revolution in International Context in: Victor Stepanenko & Yaroslav Pylynskyi (eds) *Ukraine After the Euromaidan: Challenges and Hopes*. Bern-Berlin-Bruxelles, Peter Lang, 2015, 97-104.